

**Joaquim Garcia Girona,
corresponsal del *Diccionari català-valencià-balear***

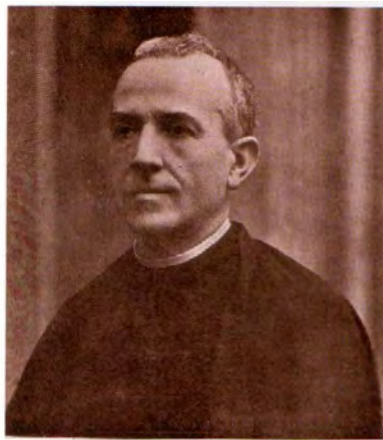
Lluís Gimeno Betí

Universitat Jaume I
Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona

Amicum perdere est damnorum maximum
(Pseudo-Publilius Syrus, *Sententiae*)

In memoriam
Pere-Enric Barreda i Edo

El primer testimoni escrit que posseïm referent a la recollida de lèxic per col·laborar en la tasca del *Diccionari de la Llengua Catalana* (després DCVB), que havia iniciat mossèn Alcover, és la carta que el benassalenc escriu al manacorí, datada a Tortosa —on Garcia Girona era catedràtic al Seminari de l'esmentada ciutat— el dia 3 de febrer de 1902. De la seva lectura, se'n desprenen les següents conclusions:

Joaquim Garcia Girona
(Benassal, 1867 – Baeza, 1928).

- a) Mossèn Joaquim Garcia Girona era col·laborador del *Diccionari* que impulsava llavors mossèn Alcover.
- b) Ja havia començat, per la seva banda i sense tenir coneixements de l'obra de mossèn Alcover, a recollir lèxic (*colecció de paraules y frases de la llengua avans de tindre coneiximent de l'obra de vosté*) que extreu del llibre *Rubriques e stabliments del loch de Benasal*, obra manuscrita de l'arxiu municipal de la seva localitat (segles XV i XVI).
- c) Té també recollit lèxic del parlar vivent, el qual enviarà a mossèn Alcover (*També tinch un bon muntó de paraules y refrans del llenguatge vivent, quines cédules aniré fent á mida que me hu permetixquem mes ocupacions*).

Per tal de demostrar això que acabem de dir, cal analitzar els aspectes dialectals que trobem en la correspondència; per tant ens centrarem primerament en el treball de camp, per passar a analitzar les afirmacions que mossèn Garcia Girona fa sobre les fitxes de treball dialectal, que dividirem en tres parts: les fitxes de camp, les que extreu de textos antics i aquelles en què es fa algun aclariment lingüístic. En tercer lloc tractarem de tots els aspectes d'ordre sociolingüístic que apareixen a la correspondència.

Un dels aspectes més interessants a destacar dins la tasca dialectològica és el de la recollida del material de camp amb què després comptem per redactar els treballs, bé siguin monografies, o bé, com en el cas de mossèn Garcia Girona, la redacció de fitxes per enviar a mossèn Alcover. En aquest aspecte, Garcia Girona és un dels primers estudiosos valencians de la llengua —si no el primer— que duu a terme aquesta mena de metodologia dialectal. Això resta confirmat ja en la primera carta que posseïm:

També tinch un bon muntó de paraules y refrans del llenguatge vivent, quines cédulas aniré fent á mida que me hu permetixquen més [*sic*] ocupacions (carta núm. 1. Tortosa, 3 de febrer de 1902).

A la carta núm. 3 (Tortosa, 22 d'octubre de 1902), li explica una excursió dialectal per les terres de l'Alt Maestrat, la seva comarca, realitzada durant l'estiu d'aquell any amb la finalitat de recollir-hi lèxic vivent, per bé que es lamenta de no haver-ne pogut recollir gaire per haver dedicat bona part del temps a escriure versos:

Hai aprofitat el vagá de l'estiu en compondre algo en vers, y en la nostra benvollguda parla, composició de que'l faré sabedó, si torne per aci, com espero, y eixa ha segut (sigut) la causa de no poté fé gran cosa en la replega de paraules [.]

Tanmateix, tampoc no es va poder sostreure al recull de mots:

Aixina y tot, n'hai replegat un bon montó del llenguatge vivén, y á més d'aixó vaig fé una excursió per masos (masies) y molins riu de Monlló amunt hasta la ralla d'Aragó, y d'allí torcén (ó trencán) hasta Vistabella en lo nostre Reyne; y en eixa excursió vaig comprobá la identidat de moltes paraules y dichos en les d'atres pobles de la nostra regió.

El recull de lèxic de l'època foral també era una de les seves dèries; i així, li explica que a la localitat de Vistabella (Alt Maestrat), adés esmentada, hi va descobrir, a l'arxiu municipal, textos interessants que es remunten al segle XV, per bé que en blasma l'estat de depauperació en què es troben:

Tamé vaig descobrir en Vistabella un tesòr en l'archiu municipal (lléstima que no hu tinguen més ben cuidat) consistén en els protocols notariais y atres documents, aon hi abonden els testaméns, dende (desde)l sigle XV [per *ratllat*] en abán.— Li transcriuré aci algunes paraules pera mostra: «Quan jo *moria*» (subj. de morir); «Vull y *man* (mano)», «mi *aduje* y mene exequio»; «Cients» (partic. de pres. del verb Ser); «Marmesor», y [altres *ratllat*] atres.

Aprofita per comentar-li que havia fet una mica de proselitisme en aquest sentit fent veure al rector i altres capellans de la parròquia de Vistabella la importància d'estudiar i de catalogar els diversos papers que es conserven a l'archiu, fet que hi va despertar un cert interès; però tot seguit afirma que a hores d'ara ja s'havien desinflat els ànims:

Vaig pregá al Retó y demás capelláns que s'hi aficionaren, y'ls vaig di la clau de moltes abreviatures y's van escalfá de entusiasme. Pero, per desgracia, després hai sabut que s'han tornat á refredá.

Cap al final de la carta, li comunica que continua redactant fitxes del manuscrit *Rubriques e stabliments del loch de Benasal*, fet que ja li havia dit a la carta núm. 1 (Tortosa, 3 de febrer de 1902):

Tinc en el meu podé el llibre «Rubriques y stabliments del loch de Benasal», del que seguiré fen cédulas.

D'aquesta carta, en tenim la contestació de mossèn Alcover. Es tracta de la carta núm. 1 (16 de novembre de 1902) en què mossèn Alcover l'anima a seguir en la tasca de prospecció dialectal:

Estich contentíssim de l'escursió que'm diu que va fer Monlló y Vistabella; que no siga la darrera; estiga segur que es la manera mes eficaç y práctica d'estudiar la nostra Llengua.

Encara en una altra carta (Palma, 20 de gener de 1906) mossèn Alcover continua animant el benassalenc en las tasca de recollida de lèxic vivent per tal que el Diccionari pugui arribar a bon terme:

Molt me plau que vosté no haja afluxat jens en la replega de paraules. Cal replegarne moltes, ben moltes si'l diccionari ha d'esser una mica complet.

Sobre el treball de camp ja no torna a parlar fins a la carta núm. 32 (Saragossa, 18 de juny de 1914) en què li comenta un fet concret i puntual com és ara l'ús en el parlar espontani de la capital aragonesa de la preposició *ad*, i en posa un exemple sentit a una dona:

Aci a Saragossa tamé es usada la preposició *ad*, com a Benassal. Fa pocs dies vaig oír a una dona que diye: «Sí, p-*ad* eso es!» = (Sí, par *ad* eso es!). I sovint oic paraules iguals a les nostres del Maestrat.

L'informa de l'existència del *Diccionario de voces aragonesas* de Gerónimo Borao (Saragossa, 1859): *Ne nyha un vocabulari dit d'En Borao*, obra important com veurem més endavant que servirà per explicar alguns aragonesismes de la parla del Maestrat i de la Plana de Castelló.

Quant a la confecció de les fitxes que serviren temps a venir per a la redacció del *Diccionari català-valencià-balear*, cal dir que també el mossèn benassalenc fou un dels primers a confeccionar-ne d'acord amb uns criteris racionals i científics que mossèn Alcover havia exposat en la *Lletra de Convit* de 1900, i que havien d'ésser les pautes a seguir per tots els col·laboradors del Diccionari.

En aquest cas, la informació que en posseïm podem dir que és prou completa; i així, es pot saber el nombre exacte de fitxes que Garcia Girona envià a la Calaixera de mossèn Alcover. Ja hem vist adés com aquesta mena d'informació apareixia a la carta núm. 1 (3 de febrer de 1902).

Pràcticament totes les cartes que mossèn Garcia Girona va enviar a Palma parlen de fitxes. Pel que fa al seu contingut, les hem dividides en tres subapartats: *a)* les pròpiament de recull vivent, *b)* les fitxes de lèxic extretes d'obres antigues, i *c)* aquelles en què fa algun aclariment a preguntes de Moll o del mateix mossèn Alcover. El comentari o l'existència de fitxes redactades per mossèn Garcia Girona referents al recull de mots es troba a pràcticament totes les cartes que posseïm (50).

A la carta núm. 2 (13 de març de 1902) explica que tenia la intenció de fer un buidatge lèxic de l'obra d'Ausiàs March:

Jo pensaba oferirme á fé les cédules de les poesies de Ausias March; pero m'ature la falta de temps. Mes, si no hi ha qui hu fage, o faré més avant.

El darrer paràgraf de la carta núm. 5 (22 d'octubre de 1903) diu:

Este estiu hai seguit a ratos perduts fén cédules pera'l Diccionari. Y tinch intenció de seguí en la mateixa dolsa faena sempre qu'els quefers me hu permetrán.

A la carta núm. 6 (7 de desembre de 1903): *Del llenguage vivén tinch moltes paraules replegadas, que aniré passanles á cédules, si Deu vol y quan tindré vagá*. En aquesta carta també informa mossèn Alcover de la marxa del

buidatge de l'obra d'arxiu *Rubriques e stabliments del loch de Benasal*, ja esmentada. Li comunica la següent cosa:

Li faig sabé que tinch més d'un millanà de cédules fetes del llibre «Rubriques y stabliments de Benasal», que li enviaré de repén si tinguera qui li les portare; sino, talvolta li les enviaré per correu, si poden aná com impresos. Hi hay trobat paraules curioses y estranyes de virtet (veritat), com vosté vorá. Me falten encara uns quans fulls per vore y escorcollá.

Ultra això, l'informa de la marxa de redacció de les fitxes per part d'uns col·laboradors seus del Seminari de Tortosa:

Als del Colege de Tortosa hay escrit dihenlos que's donen aire (pressa) en fe cédules; pero no tinch esperansa de que treballen gran cosa; son jovens.

A la carta següent, la núm. 7 (19 de gener de 1904) li confirma que ha acabat el buidatge de fitxes de les 'Rúbriques' i el nombre exacte que n'envia:

Per fi, aborrint moltes hores, hay donat remat a les cédules del llibre «Rubriques e stabliments del loch de Benasal»: gracies a Deu.

N'han eixit un bon grapat més de mil, aixó es, 1654, com vosté pot vore damunt del plech de la V, darrera lletra.

Vuy mateix li les envio per correu en un paquet certificat, y espero que tindrán més fortuna que les meues poesies que vosté'm va retorná y que desgraciadament no m'han aplegat. [...]

Tingue la bondat d'avisame que ha recibit les cédules. Tinch moltes atres paraules del llenguage vivent, pero no tinch temps pera posarles en cédules. Ademés voldria aumentarles, porque nyá mol que replegá: la mala sort está la que no ixen voluntaris per aquella terra meua, que hu vullguen fé. ¡Ah capelláns, que no busquen més que passarho be y's donen á la socoltrería! Ahi'm pareix que no son tan malfaynés y sentixen més l'agre de la terra y l'amor á les seues glories. Costará mol en la terra valenciana espolsarlos eixa són y ferlos entendre l'importancia d'estos estudis de la llengua e historia de la propia terra.

A la carta núm. 8 (19 de febrer de 1904): *Seguixch replegant paraules del llenguage vivén*. Sembla, pel que es pot llegir a la carta núm. 9 (12 de març de 1904), que mossèn Garcia Girona portava un ritme prou fort en la tasca del Diccionari, ja que demana a mossèn Alcover fitxes en blanc per continuar treballant-hi:

Veig en lo darré *Bolletí* que convida vosté a cédules en blanch a qui'n vullgue: jo'n soch un que li demano que me'n allergue 1.500 ó més, si li'n queden encara.

La següent informació sobre la tasca de redacció de fitxes, la trobem dos anys més tard, a la carta núm. 12 (29 de maig de 1906):

Estimat sinyó y amich: Penso que no's bò passá mol de temps sense dimos res, y vuy trencó lo meu silenci y la meua continuïtat en la tasca lexicogràfica, que vaig fen a pas de bòu, per aván sempre. ¡Si ú fos canonge ó beneficiat de chòr y casa! Jo li aseguro que'n faria y molta de faena, ací mateix a Saragossa, qual modo de parlá n'está collat de catalanismes.

Uns paràgrafs més endavant, a la mateixa carta, li proposa de trobar-se a Barcelona cap a l'estiu per tal de confrontar criteris per la redacció de les fitxes:

Tamé podría avisarme en vosté a Barcelona, si per cas hi va en l'avinent Juny o Juliol.

— Li portaré al mateix temps la llivreta en dos millés de paraules del lle[n]guatge vivent, y'm dirá'l modo de posá la explicació de les paraules al treslladarles a les cédules.

A la carta núm. 14 (21 de desembre de 1907) li comunica que té enllestides 3.300 fitxes del *Vocabulari del Maestrat*, de la A fins a la X. Això és interessant de remarcar-ho perquè és la base damunt la qual, temps a venir, ampliarà el seu vocabulari que a partir de 1922 publicarà al *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura* en forma de fascicles. I, encara que la nova redacció, ampliada, del *Vocabulari del Maestrat*, no acabés de publicar-se pel traspàs de mossèn Garcia Girona, almenys sabem que l'havia acabat i que, gràcies a això, el *Diccionari català-valencià-balear* va poder comptar amb el seu ajut inestimable, com ja veurem més endavant:

Tinch plenes y enllestides pera vosté tres mil y trescentes cédules del meu vocabulari del Maestrat y atres pòbles, dende la A a la X. Pròp de trescentes son ditxos o refrans. Moltes atres son frasses o modismes populars. Y una bona partida porten la correspondencia provensal, tal com l'hay trovada en les obres de Mistral. D'algunes paraules apunto la etimologia llatina tal com a mi'm pareix.

Diguem si, en efecte, pense aná a Barcelona a primeries de jiné, y faré lo possible per portá'ls jò. Me convé mol sabé'l dia que hi arribará y els dies que pensa estarhi, aixina com la fonda o cas[a] ahon pendrá hostaje.

Si Deu vòl que mos vejguém, li demano un parell de conferencies llergues pera que vosté's fage carrech del meu vocabulari.

Per la carta núm. 15 (29 de juny de 1908), sabem que aquesta reunió no es va celebrar. Mossèn Garcia Girona decideix llavors fer arribar a mossèn Alcover part de les fitxes ja redactades:

En consecuencia no vullc ferlo esperar més á vosté, y li envio per este mateix correu les cèdules dende la A a la G inclusive en un paquet certificat. Les demés, que están totes fetes, més avant quan mos vejguém.

Després d'això, hi ha un llarg període de temps en què no torna a badar boca sobre la recollida de nou material lèxic viu; ho fa a la carta núm. 27 (23 d'octubre de 1912), en la qual li comunica que ja té més mots recollits però que no ha pogut trobar un moment de calma per passar-los a les fitxes:

Tinc moltes paraules més replegades del llenguatge vivén, per l'estil de les que vuy li esplico. Lo que [*afegit*: no] tinc es *lleguda* o vagá pera posarles en cèdules. Ja voré més aván si les pòso. Ne tinc de mol curioses y de procedencies ben apartades. Se podrie espigolá mol pel nostre Mestrat [*sic*] y Plana.

A les cartes 30 (30 d'abril de 1913) i 31 (24 d'abril de 1914), hi demana que li siguin trameses fitxes en blanc per poder-ne redactar i enviar-ne a la Calaixera:

De treballs de replega, poca cosa puc fé per ara. No obstán, si te cèdules que enviar, fajeu i n'aniré omplín.

Vui li demano cèdules en blanc per a omplí de la nova replegueta (curta) que hai pogut fe. Si no'n te, ja me les faré jo, respectivament.

Finalment a les cartes núm. 33 (7 de gener de 1915) i a la núm. 38 (25 d'octubre de 1920), informa a mossèn Alcover de noves fitxes ja redactades que estan enllestides per enviar:

Cada dia trobo a esta Saragossa noves semblances en lo nòstre parlá valencia [*sic*]. Les vaig replegán. Quan tinga més vagá li enviaré més cèdules dels mols mots arreplegats.

—Jo tinc un bon grapat de paraules noves per al Diccionari de vosté, i per falta de cèdules i temps no li les envio.

La correspondència també revela un fet interessant per a la història de la dialectologia catalana: el comentari i les explicacions de mossèn Garcia Girona a mots del poema *Seidia* que mossèn Alcover no entenia i fins i tot a d'altres que després, per raons que ara per ara desconeixem, no figuren al DCVB.

La primera carta, cronològicament, que posseïm sobre aquest aspecte és la que porta el núm. 10 (24 d'abril de 1905):

Me demana lo sentit de la paraula *catra*: Es lo mateix qu'explicació, conte, y pervé, sense dubte, de *cátedra*. En ma llivreta tinch assentat qu'es *viva* avuy eixa paraula al Maestrat, y també a Calaceit y pòbles de la contornada, ahont pronuncien *catre*. A Mora d'Ebre[,] Tortosa, etc. *catra*.

El DCVB no enregistra la variant *catre* amb *-e*, malgrat que a la redacció d'aquest article al *Vocabulari del Maestrat*, començat a publicar per la Societat Castellonenca de Cultura en 1922, hi enregistri aquesta forma.

Una altra carta on mossèn Garcia Girona ha de donar explicacions a mossèn Alcover sobre lèxic aparegut al *Deslliurament de Morella* és la núm. 25 (4 d'abril de 1911):

Y ara tindrè mol de gust en complaure a vosté en lo qu'em demane de les paraules que no entén en mon fragmén:

Acotolar .- Vol dir rematar, acabar, y ve, sense ducte, d'*acoltellar*, de *couteau* francés. S'use mol en sentit traslatiu: *acotolá* una cistella de figues = acabáseles, minjáseles totes.

Alvansar .- Té'l sentit d'*adelantar* castellà. Per exemp.: *Alvansa't* y dis a casa qu'arivarém a mesdia. = *Adelántate y di a mi casa*, etc. D'un qu'aumente son cabal pel treball o pel aforro se diu qu'*alvanse*. Y se diu *alváns* a lo qu'es diu *adelantado* en castellà. Y en este sentit equival tamé a *ventatja*. Ny'ha molts que diuen *arvansá* y *arváns*; sobretot, lo pòble baix; pero hay preferida la forma *alvansá* y *alváns*. A Calaceit diuen *avansá* y *aváns*.

Gobanella .- Es lo que diuen *muñeca*, o sigue la part del bras pegada a la ma. *Gobanella* se diu a Benasal, Catí, y atres pòbles del Alt Maestrat.

Estrèl.- Aixina's diu per tot lo Maestrat. A alguna banda diuen *estrèla*. A Benassal no diuen més que *estrèl* y *estrèls* en plural. Pero pròu be hu explique vosté en la nota.

Con que li agrade la preposició *ad* quan el nòm que seguix [*ratllat*: comensa] s'escomense per vocal? Es mol usada per la gent baixa; pero's va perdén entre la gen que va a escòla y la que llitx periòdics.

El mot *acotolar*, per l'àrea que ocupa a les terres de parla catalana, sembla un aragonesisme, malgrat que el DCECH afirmi que prové d'una variant del verb català *acotar*. Heus ací la definició que en dóna el *Vocabulari del Maestrat*: *Rematar, acorar, acabar. Se sol usar en coses de menjar. M'hai acotolat dos cavallons de figues.*

En valencià general no es troba el mot, però hi ha la forma *acotonar* a Escrig (1851: 17) ‘aniquilar ó exterminar’; Llombart (1887: 90) ‘idem’ i Martí Gadea (1891: 53) ‘idem’. Miquel Blanc (1994: 17) sí que enregistra la forma *acotolar* ‘acabar, acaparar’, així com els diccionaris aragonesos d’Andolz (1977: 5) *acotolar* ‘coger más de lo que se puede; aniquilar, acabar con alguna cosa, especialmente con los animales o frutos de la tierra’, i Borao (1859: 107) *acotolar* ‘Aniquilar, acabar con alguna cosa, especialmente con los animales ó frutos de la tierra’. També la registra el tortosí Mestre i Noé (1915: 82) *acotolat*, *-da* ‘acostadet, arrimat’, *acotonar* ‘acostar-se una criatura al pit’; Massip (1991: 291, 124) *acotolar* ‘esvair, aniquilar, fer desaparèixer’, *acotolat*, *-da* ‘acostadet, arrimat’ (*apud* Mestre), *acotonar* ‘acostar-se una criatura al pit’ (*apud* Mestre). El DCVB el recull basant-se en el *Vocabulari* de Garcia Girona (DCVB, I: 153) *acotolar* ‘esvair, aniquilar, fer desaparèixer de tot en tot’. L’extensió geogràfica actual del mot és la següent: El Maestrat, Tortosa i Baix de Tortosa (GGirona); aragonès (Borao i Andolz); Tortosa (Massip).

Literàriament, tan sols es documenta al poema *Seidia*: “I en benhaurada nit / Escalar del castell sab la muralla, / I acotolant la impía vil canalla, / La hermosa esclava estreny contra son pit” (*Seidia*, 13); “Si Déu vol que l’últim siga, / Hauré abans jo acotolat l’enemic teu” (*Seidia*, 202).

Segons Coromines és un derivat del català *acotar* ‘cortar un árbol a ras del suelo para que vuelva a retoñar, < escotar ‘idem’, per canvi de prefix, i alhora aquest prové del fràncic *skot* ‘brot’ (DCECH, I: 42, *apud* REW, 8006a i 8007). Aquella forma ha donat en romànic els següents derivats: francès *écot* ‘soca’, ‘rabassa’, occità *escot* ‘estella’ i d’ací provenen algunes formes del Piemont: Piverone *skot* ‘branca, rama’, monferrinès *skot* ‘espina de l’acàcia’. Derivats: lionès *akotá*, gascó *akutá* ‘tallar les branques d’uns arbres’. També la forma fràncica *skot* ‘timó, governall’, ‘mina’ dóna italià *scotto*, francès antic, occità i català *escot*, d’on provenen l’espanyol i el portuguès *escota* (REW, 8006a i 8077).

Un altre mot a remarcar és *govanella*, que mossèn Garcia Girona escriu amb *b* perquè no distingia la consonant bilabial de la labiodental. La definició que en dóna al *Vocabulari del Maestrat* (1922) és la següent: “La part del bras que està junt a la mà en la persona. A l’Aragó *gobanilla*”.

Els repertoris lexicogràfics valencians, a més de Garcia Girona (1920: 281), també el recullen: Escrig (1851: 460) *gobanilla* ‘muñeca, por la juntura de la mano con el brazo’; aquest lexicògraf enregistra també *gobanillaça* o *gobanillota* ‘muñecaza’; Llombart (1881: 733) *gobanilla* ‘muñeca. Parte del cuerpo humano, que media entre el antebrazo y la mano. Lo mismo que MUNYECA y MUNYICA’; Martí Gadea (1891: 1013) *gobanilla* ‘idem’. Modernament, Colón (1958: 295-296) *govanella*.

Els nostres diccionaris històrics i dialectals afirmen el següent: El DCVB (VI: 323) *gobanella* ‘braó; articulació de la mà amb l’avantbraç’, ‘avantbraç; part del cos compresa entre el colze i la mà’; Colón (1989: 81-82) *govanella* ‘muñeca de las manos’ la recull també en espanyol, sota la forma *gobanilla*, a Ciudad Real (el Tomelloso, citació literària de García Pavón); DECLC (IV: 593-594) *govanella* ‘canell, munyó, puny de la mà’; primera documentació 1851 (Dicc. Escrig). Afirmar Coromines que el mot *gobanilla* registrat per Escrig ‘que degué ell sentir a Lliria (d’on era Escrig), forma que deu ser tant o més dels pobles xurros, de llengua castellana, ja tan immediats a aqueixa vila...’; és així mateix certa aquesta afirmació per tal com, encara que és pròpiament d’allà, ho és també dels parlars xurros de les comarques castellonenques, i es registra a Sot de Ferrer (Rios, 1989: 147-148) *gobanilla* ‘antebrazo’, ‘muñeca’ i Montán [Montant] *gobanilla* ‘parte del cuerpo en donde se articula la mano con el antebrazo’, localitats de les comarques de l’Alt Palància i l’Alt Millars, respectivament. S’estén, ultra això que hem dit fins ara, a diversos parlars de llengua espanyola: a l’Horta de Múrcia, andalus *gomanilla* ‘muñeca, como articulación de la mano con el antebrazo’, a Cespadosa de Tormes (entre Ávila i Salamanca) (DECLC, s. v.).

Pel que fa a l’extensió geogràfica: GGirona: Maestrat (Benassal, Catí, Morella, Vilafranca, Forcall, Useres, etc.). Colón: la Plana de Castelló (Vilafamés, Useres, etc.), Aín [govanilla]. DCVB: Alt Maestrat, València; Lluçena (accepció 2). DECLC: Maestrat i Castelló. Actualment sembla que l’ús del mot ha reculat perquè ja no es registra a la Plana Alta (Vilafamés) ni tampoc als Ports de Morella (Forcall). El mot s’estén per l’Alcalatén (l’Alcora, Lluçena) i l’Alt Maestrat (Culla). L’ALPI el recollia a les localitats valencianes de parla catalana de Vilar de Canes sota la forma *gavanella* ‘muñeca’ (*bobanilla*), Vistabella, *gabanella* ‘idem’, Casinos i Torís, *gobanilla* ‘idem’ i a les localitats valencianes de parla castellanoaragonesa de Castillo de Villamalefa, Fanzara, Assuébar, Ademús, Tuéjar, Marines i Dos Aigües sota la forma *gobanilla* ‘idem’, i a Caudete i Teresa, *bobanilla* ‘idem’ (García Perales, 1995: 98 i 371).

La documentació literària també ens el mostra com a un mot només usat per Garcia Girona: “Un elm crinat damunt sa testa bella, / I un escut a la esquerra gobanella, / Que encara res pintat té en l’ample camp” (*Seidia*, p. 23); Carles Salvador (*apud* DCVB).

La carta núm. 26 —i d’altres— (13 de gener de 1912) informa sobre la relació que mossèn Garcia Girona mantenia amb personatges interessats pels aspectes lingüístics a Tortosa, com ara Francesc Mestre, director llavors de *La Veu de Tortosa* i que va publicar l’any 1915 un «Vocabulari català de Tortosa» dins la prestigiosa revista *Butlletí de Dialectologia Catalana* de Barcelona; o mossèn Tomàs Bellpuig, amic seu i col·laborador del *Diccionari català-*

valencià-balear. En aquesta carta, hi envia també alguns mots que estava replegant:

Ací tinc visitats als nostres amics En Mestre y Mn. Bellpuig. En aqueste, particularmén, tinc llergues xarràes de nòstra llengua estimadíssima, y l'ànimo y puntxo a que fage més de lo que fa, perque te facultats pera mol més. Ahir lo vaig remorá (*corrípere*) perque te traduïts y impresos en tortosí catecisme diocesá y catecisme de Pio X, y atres còses y no ha pensat d'enviali a vosté ecsempmars. Me va prometre que lin aviará. Li hay proposat tamé que éll, juntamén en lo sinyó Franc. Mestre y lo sinyó Ferreres, Procuradó de Tribunals y mol entés en llengua tortosina, que fagen, pero ben arréu, la replega d'aquesta; y m'ha respost que tots tenen massa fahena y no s'hi pòden dedicá. Quina llèstima! El sinyó Ferreres escriu uns dialectes tortosins preciosos. Com Bellpuig no li'n ha aviat a vosté, ho faré jò.

A continuació passa a donar una mostra del lèxic que continua recollint. D'aquesta petita llista de mots, n'hi ha que no apareixen al *Vocabulari del Maestrat* (1922) com per exemple l'expressió *li agrada la beira* 'li agrada la beguda' que segons ell és típica de Tortosa. Cal afegir que sí que apareix a l'Alcover-Moll però sense esmentar-ne l'origen, que, com hem vist, prové de Garcia Girona. Una altra forma que tampoc no apareix al Vocabulari és *atabollar* 'atalbar', pròpia de Tàrbena. El DCVB l'enregistra amb un matís semàntic una mica diferent 'astorar, torbar d'admiració' i la situa també a Tàrbena. Vol dir això que la font torna a ser Garcia Girona? Com en alguns altres casos, el Sr. Moll no esmenta l'informador, que no pot ser altre que el nostre mossèn. *Xamar-se* 'menjar-se, targar-se' no apareix al *Vocabulari* perquè aquest solament arriba a la lletra G, però a l'Alcover-Moll hi apareix amb tres accepcions. La primera és aquesta, i l'extensió geogràfica és el Maestrat. Hem d'arribar a la mateixa conclusió pel que fa a l'origen de la font i de l'informador que en els dos casos precedents. Heus-ne la llista:

Jò hay seguit replegán d'ací y d'allá tot lo qu'ix y ja hu posaré en cèdules quan puga. Ací mateix aprofito les ocasions y n'hay replegat ja algunes, de que ahi va una mòstra:

Beira (li agrada la) = beguda (Tortosa)

Baquejarse = barallarse, renyir (Ibid.)

Baquejarse de riure (Benasal) (Sols en esta accepció)

Entxancat -da (Tàrbena) A Benas. *Eixancat -da*

Atabollar (Tàrbena) Alibi: Atalbar

Xamar-se = menjarse, tragarse = (Benas. Parcént)

Ahurtarse = acometre dos en rinya, abornarse, tirarse damunt l'un de latre (Plana de Castelló). Tinc per cèrt que este vèrb te parentesc en lo modisme «a les *hurtes*», que hu diém a Benasal quan un va amagadament y a palpóns, pera que nol vegem (*a hurtadillas* en

castellà) y que les tals *hurtes* y lo mateix *ahurtar* son literalment *topetáns* y *topetar*. Y consòne açò en lo francés *heurter*. No li sembla? Per cèrt qu'el Dr. Vogel, segóns m'ha dit Mestre, li preguntá a aquest qué significaba «a les hurtes»? que hu habie llegit en un article de Mestre del *Restaurador* d'ací de Tortosa; y de la manera que Mestre me hu va contar, me pareix que no li va dir lo significat ecsacte. Vogel hu va posar en l'apèndix del Diccionari.

Una troballa: Nosatros diém «galdir» en sentit de tragar, menjar, engolir, y reciproco; «galdirse». Es lo que a la Plana diuen «gadir», y talvòlta té parentesc en lo «gladir» catalá. Pos be; hay trobat en lo «Calendario quijotesco» del Pare Juan Mir, que «galdir» tamé es paraula castellana antiga. ¿Que tal?

Podria explicarli a vosté atres paraules, pero me contento en posarles: *Aborronat*,-ada; *Clafitóll* (jòc de), *Talaváns*; *Balder* -ra; *Bobal* (comú de tres); *Esbellussar*, *Enfornar*, etc. etc.

A la carta següent, núm. 27 (23 d'octubre de 1912), li explica el significat dels mots que li havia enviat en la carta núm. 26:

Ara, a la vista de la seua postal del 19 del corrén, no puc passá més sense aviali unes lletres, y escomensaré per posali lo significat de les paraules que li vaig aviá en Jiné.

Aborronat -ada = espantat o esparverat, d'horror de vore un bou, v. gr. (Es paraula de Parsent (Alacant)).

Clafitoll (jòc de) es un joc ques fa en una cassoleta d'argila tendra, la qual, tiranla en forsa contra tèrra, se li fa un forat al cul, fén un *esclafit*. (Es paraula d'Onda (Castelló)[.] A Benassal no sé quin nom té dit jòc.

Talaváns = son els faldons de la camisa. (Hu diuen a Benassal mon pòble, y no sé de cap atre llòc). Vindrà de *tela* y *aván* ó *daván*?

Balder -ra = se diu d'una cosa que dixe passá facilmén un atra per dins della, v. gr.: una estaca dins un forat més ample qu'ella, un forat de pany de clau que li vingue massa ample a la clau. En castellá está Baldero -ra = ocioso, baldío. (La paraula es de Tortosa[.]). A Benassal, diuen *bobal* (indeclinab.) en lloc de *balder*.

Esbellussar = Vaig oi(r) este verb en la frase siguién: «Despues quel *esbellusses*, aixina't pague» Qui hu die, volie di: «despues quel *mantens* o'l *fartes*». Hu vaig oí a una persona de Onda (Castelló). Opino que la paraula es un aumentatiu d'*embellir*, *enllustrar*, perque qui farte o manté a un atre, la fa gord ó li done *llustre*.

Enfornar = es posar el pa al forn (Benassal).

Aborná(r) = acometre en rinya, els bous entre si, etc. (Benas.).

D'aquesta petita llista de mots, el *Vocabulari del Maestrat* (1922) no recull *clatifoll* ni tampoc, en aquest cas és evident, *talavans*. Aquestes formes tampoc no són enregistrades per l'Alcover-Moll.

Enmig de tot això, a la carta núm. 42 (4 de juliol de 1921), hi ha una notícia important referent a la pròxima edició en fascicles del *Vocabulari del Maestrat* per part de la Societat Castellonenca de Cultura. En aquesta carta, mossèn Garcia Girona hi demana permís a mossèn Alcover perquè aquella Societat pugui publicar els materials que el benassalenc havia fet arribar a la Calaixera, però ampliats:

Allá va a encontralo aquesta carta, que espero li remetran de Palma, per a dirli, que ab nostres amics Huguet, Guinot , etc. de Castelló he tractat de la conveniència de que ixca pronte a llum nostre vocabulari comarcal, Maestrat-Plana. Ells me hu demanen, prenent com a base la meua replega, que te vosté, publicant quaderns-suplement del seu *Boletín de Cultura Castellonense* [sic]. La ment és, que, a la vista del meu vocabulari, ells los de la Plana, i molts dels seus subscriptors al *Boletín*, se desvellarien en fer replega del cabal de la Plana, casi tot sense fer, i además contrastariem la meua replega ab la llengua de la plana per a aclarirla i afirmarla més en aquells vocables dubtosos, o que jo no hai pogut metre a plena llum. I tot aquest treball, en definitiva, deuria anar a parar al Diccionari gran de vosté. Per a tot açò, naturalment, jo necessite llicència de vosté, i aquesta és la que per la present li demano, pregantli m'envie sens tardança dos ralles de resposta per al meu govern.

A la carta núm. 43 (14 de març de 1922) hi ha una petició de mossèn Garcia Girona a mossèn Alcover que cal destacar. Es tracta que, d'ençà de la publicació del *Vocabulari* per part de la Societat Castellonenca de Cultura, sigui aquesta la base d'on hom haurà de partir per incorporar mots a l'Alcover-Moll enviats per mossèn Garcia Girona, ja que està '*notablement esporgat i augmentat*', segons les seves pròpies paraules:

Jo, com ja sap, tinc en prensa a Castelló, per obra dels amics del *Boletín de cvltura* [sic], lo meu Vocabulari, a vosté enviat anys arrere. Pero que ara está notablement augmentat i esporgat. Per lo qual demano a Vosté que s'atenga ad ell en la inclusió en lo Diccionari més que a lo que te en la Calaixera.

Per la carta núm. 45 (24 de febrer de 1924), escrita a un encara molt jove Moll, ens assabentem que és nomenat corresponsal de la redacció del *Diccionari* al Maestrat, i que Moll ha aprofitat per fer-li algunes consultes de lèxic del *Vocabulari del Maestrat* segons la publicació adés esmentada. Aquesta és la contestació de Mn. Garcia Girona:

Distingit senyor: Accepto agrait lo nomenament de corresponsal d'eixa Redacció en lo referent al Maestrat.

—No he oit lo vocable *abardollar*, així com a verb. Si lo substantiu *Abardollador*, com va en lo meu «Vocabulari».

—Escric vui a un dels meus amics de Benassal per a que indague entre la gent llauradora si usen lo mot *abardollar*, i en quin sentit. Li contestarán a V.

—Vosté pot ferne una llista dels mots dubtosos del meu «Vocabulari», i enviarmela, i jo la faré comprobar a Benassal.

Com que mossèn Garcia Girona es brinda a aclarir dubtes de mots dubtosos inclosos al *Vocabulari*, Moll li demana alguns aclariments, que Garcia contesta a la carta següent, núm. 46 (31 de març de 1924):

Del mot *Ablair* trobo en els meus borradors açò: «*Ablair*» = Fer mal, dolor. M'has *ablait* (Benassal), Alcalà de Xivert, Portell (Alt Maestrat), Calaceit. »Unes picades (de mosques) que *ablaixen*». (En los llocs susdits). «Estic *ablait* = dolorit, cruixit. (Alcalà). També te sentit de fer mal o dolor a Tortosa i Mora d'Ebre» (Vid. també Vocab. cat. de Tortos. de Francesch Mestre).

Me sembla que hi ha *blair* antic (que no puc comprobar per no tindre lo diccionari Aguiló, on ho vaig veure). Jo no sê [sic] d'etimologia, més que per conjectura. ¿Pot vindre d'algun mot, que jo suposo, com *balair*, *blavir* (posar *blau* a colps) etc.? Lo sentit que vosté suposa, pot esser entés de l'efecte d'*ablair* molt fort, o sia *estamordir*, deixar mitj mort (privat de sentit)¿No serà parent del francès *Blessar*?

Abardollador. D'aquest mot de la consulta anterior, he escrit a Benassal i me contesten que no troben nengú que diga eixe vocable. Jo lo vaig oir a un tot sol, fill del poble, que no hi es. Talvolta aquest lo va corrompre d'*agarbello*, que si que està en us.

La definició que dóna el *Vocabulari* de la forma *abardollador* és: *Agarbello*, qui tot ho vol per ad ell. En cat. *abassegador*. *Acaparador*. Se sol dir de qui fa mala paret de tota pedra. 'Acaparador'. Mot no enregistrat per cap dels repertoris valencians consultats. Lamarca (1839: 7), Escrig (851: 116), Llombart (1887: 268) i Martí Gadea (1891: 418) registren el substantiu *bardoll* que defineixen així: 'Fargallon' (Lamarca i Escrig) i 'barbulla. Tráfago. Lo mismo que barbull acep. Que hace las cosas atropelladamente' (Llombart); 'Barbulla, gritos, confusión. Tráfago: conjunto de cosas sin orden y el que las hace. V. Malfargat' (Martí Gadea) (cfr.DCVB, II: 302). Mestre recull *pescar a la barbolla* i el defineix així: "consisteix en remoure la terra d'una bassa per embrutar l'aigua i agafar el peix amb les mans" (1915: 87).

Aquest mot tampoc no és enregistrat pel DAg, DCVB ni pel DECLC. Aquests diccionaris recullen el substantiu *bardoll*. El primer tan sols registra un

topònim, el segon recull dues accepcions del mot; una primera que treu de la definició de Martí Gadea, segons hem vist suara, i una segona que fa referència a 'persona desordenada', segons citació literària del castellonenc Pascual Tirado. El DECLC les recull totes dues. Pel que fa a l'extensió geogràfica, segons Garcia Girona és propi del Maestrat.

Garcia Girona dóna la pista a seguir al DCVB, quant a l'etimologia, ja que aquest fa la mateixa proposta etimològica que aquell: derivat de *barda*. Coromines afirma que és un derivat de *bard* (DECLC, I: 644; i OC, II: 349). Sembla, per tant, que *abardollador* hagi d'ésser un derivat del nom *bardollador* i aquest de *bardoll*. La cosa difícil d'explicar és el canvi semàntic sofert. Tractarem de donar-ne una explicació: a la base del mot, segons la majoria dels repertoris lexicogràfics, hi ha la idea de precipitació, i per tant de desordre i barreja. Aquesta darrera accepció sembla que es relacioni amb el primitiu derivat *bard* 'terra o argila amarada d'aigua', i potser això fóra allò que explicaria l'aclariment final de Garcia Girona: *Se sol dir de qui fa mala paret de tota pedra per tal com se'n desprèn que fa les coses a mitges*. Tanmateix es fa molt difícil de relacionar tot això amb el significat *abassegador*.

Pel que fa al substantiu *abardollador*, que l'Alvover-Moll no inclou, sembla que el mateix Garcia Girona no n'estava del tot segur per tal com a la resposta a Moll en la carta 45 datada el 24 de febrer de 1924 ja hem vist què n'afirmava:

—No he oit lo vocable *abardollar*, així com a verb. Sí lo substantiu *abardollador*, com va en lo meu «Vocabulari».

—Escriu vui a un dels meus amics de Benassal per a que indague entre la gent llauradora si usen lo mot *abardollar*, i en quin sentit.

Però en la carta següent (31 de març de 1924), ja hi diu:

Abardollador. D'aquest mot de la consulta anterior, he escrit a Benassal i me contesten que no troben nengú que diga eixe vocable. Jo lo vaig oir a un tot sol, fill del poble, que no hi es. Talvolta aquest lo va corrompre d'*agarbellador*, que si que està en us.

La darrera consulta de què tenim constància per escrit és la carta núm. 48 (20 de maig de 1925), feta també per Moll interessant-se pel mot *alera*, del qual mossèn García Girona li diu que, amb el significat que li pregunta Moll, no en té res anotat a la seva llibreta:

Sobre el mot *alera*, per qui'm pregunta, i en lo sentit que explica, no tinc res en les meues llibretes. En algun Diccionari he vist que es cosa de Dret civil. Podria jo preguntarho per carta; pero'm pareix que seria en va.

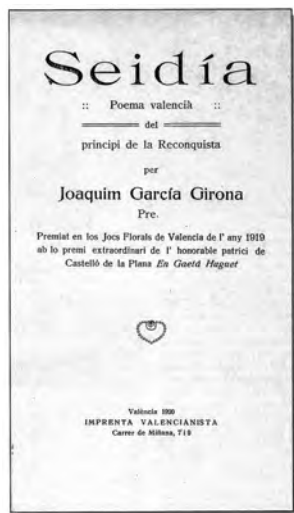
Garcia Girona va poder veure encara el començament de la publicació en fascicles del *Diccionari català-valencià-balear*. La darrera carta que en posseïm (núm. 50, 29 de gener de 1926) així ho explicita:

Rnt. Mn. Antoni Mª Alcover, Palma

Amic estimat: Enhorabona coral per l'aparició de la primera mostra del suspirat Diccionari. Té molt bella presentació. Tinguem per subscriptor i m'enviarà'ls [ratllat: plects] quaderns així com los vaja editant. Veig les cites que fa de Seidia i'l Vocabulari meu: això m'honra.

Ara tinc de dirli que he dit als de Castelló si's troven en ànim de continuar lo Vocabulari. Encara no m'han contestat. Si ells no poden, enviaré a vosté la replega, tal com ara la tinc millorada, per a que la incloga en lo Diccionari.

Molt be, Mª Antoni: sols la constància heròica de vosté podia dur la empresa avant, i és d'esperar que fins a bon remat. Deu ho fassa.

Portada de la primera edició de *Seidia* (1920).

Però mossèn Joaquim Garcia Girona no va poder veure publicat tot el *Vocabulari del Maestrat*, ja que va traspasar d'aquest món el dia 13 de desembre de 1928 a Baeza, on era el prefecte del Seminari menor d'aquella localitat. Els membres de la Societat Castellonenca de Cultura i amics de mossèn Garcia Girona, en saber del seu traspàs, publiquen al *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura* en el primer quadern de l'any 1929 una postal del mossèn que hi havia arribat solament uns dies abans del seu traspàs, i aquella era tota una premonició:

Baeza (Jaén) a 10 de Desembre. Amic: Li escric desde el llit, de un catarro. Tinc fet l'acabament de Chert. També del Jardí d'Horaci i alguna altra coseta. En marxa la H del Vocabulari. Ho enviaré tot prest. Salutacions al Sr. Ricard, que's cuide (i no fume massa), a D. Salvador i a D. Gaetà. De vosté afm. Joaquim Garcia (BSCC, 1929, I: 1).

Cal ara que ens fixem en una cosa: hi afirma que es troba malalt, però que molt aviat enviarà tots aquells treballs que ja ha enllestit perquè siguin publicats. Entre altres coses, parla de *Chert*. Doncs amb aquest títol va

redactar un article de rèplica a un altre publicat per mossèn Miquel Segarra Roca al BSCC en què el capellà xertolí afirmava que el topònim s'havia d'escriure amb *ch*. Mossèn Garcia Girona demostrava amb arguments prou sòlids que l'ortografia correcta del topònim de la localitat del Baix Maestrat havia d'ésser amb *x*. D'aquest text manuscrit, no se'n sabia res. Tan sols la paciència del director actual del BSCC, l'amic Ferran Olucha, ha donat els fruits saborosos que calia esperar.

Fa molt poc, entre la paperassa de la Biblioteca de la Societat Castellonenca de Cultura, hi ha trobat aquest i altres manuscrits de què parlava mossèn Garcia Girona a la postal tramesa a D. Àngel Sánchez Gozalbo l'any 1928. L'únic manuscrit que de moment no se sap on va anar a parar és justament la lletra H del *Vocabulari* que estava redactant ('en marxa', segons la seva expressió).

Un altre aspecte a destacar en l'Obra del Diccionari entre tots dos capellans és el sociolingüístic. En aquest sentit, la correspondència ens revela algunes novetats que desconeixem. El desig de conèixer els parlars vivents començà, lògicament, per l'estudi dels parlars del Maestrat i de la Plana de Castelló, comarques que coneixia més bé per raons evidents, malgrat que llavors residia a Tortosa. Això és el que comunica a Mn. Alcover a la carta núm. 2 (13 de març de 1902):

El meu intén ere replegá tots los vocables més raros y desconeguts dels diferents pobles de la regió del Maestrat y Plana de Castelló, dels qui hi ha estudiáns en este Colège, comparanlos entre si y buscán lo séu verdadé sentit.

Un altre fet a remarcar és el següent: mossèn Garcia Girona insta mossèn Alcover a incloure com a secció de llenguatge vivent els refranys, que no figuraven a la *Lletra de Convit* com a tals. Li comunica que en té a bastament ("un bon muntó"), i que li agradaria figurar com a col·laborador d'aquesta secció juntament amb Emili Sastre, acòlit llavors i col·laborador seu. En aquesta època, mossèn Garcia Girona ja havia començat a reunir un petit equip de col·laboradors de l'*obra del Diccionari* a Tortosa, ja que a l'esmentat Emili Sastre cal afegir Andreu Audí, acòlit així mateix, que redacta fitxes de lèxic antic extret del manuscrit tortosí el *Miracle de Madona Santa Maria del Palau*, i d'altres documents.

En aquesta mateixa carta hi ha, a més, informació de dos personatges tortosins: R. P. Josep Pastoret, jesuïta, del col·legi de Jesús, de Tortosa que figura al BDLIC, núm. 3, febrer de 1902, com a col·laborador de l'Obra del Diccionari a la pàgina 45 amb el núm. 248, i mossèn Bellpuig, a qui tracta d'amic, figura important dins l'ambient cultural tortosí de finals de segle i començaments del present a les comarques catalanes meridionals.

Cap a finals de 1914 (carta núm. 33, de 7 de gener de 1915), mossèn Garcia Girona va visitar l'Institut d'Estudis Catalans. Heus ací la impressió que li va produir:

A Barcelona vaig está al Institut d'Estudis Catalans i vaig preguntar-hi per vosté. Me van di que hi anàe a sovín. Quina glòria i quin goig és allò dels Estudis! M'hi vaig assentá en lo llibre de col·laboradós, pos no hi estava, i de a les vòres m'envien los carnets vèrts mensuals de cèdules, que'ls vaig omplín quan puc i els los torno o remeto. Necessitaria per-a fer-hu be viure a Benassal; perque moltes paraules no les recòrdo.

També ens assabentem que era col·laborador del Diccioniari dialectal projectat per l'IEC.

L'any 1916 (carta núm. 34) continua planyent-se de la impossibilitat de poder col·laborar en la tasca del diccionari dialectal de l'IEC:

No treballa tán i fage treballá als del Institut de Barcelona. Per cèrt, quém sab greu de l'ánima no poder-hi col·laborá en la nòva empresa per mitx dels qüestionaris mensuals: tinc massa que fe aci al Seminari; i apart d'això, están ausén del meu pòble Benaçal, no tinc seguretat de fe una replega fidel i llegítima d'aquell llenguaje. Més de la que hai replegat en anys passats i enviat a vosté, no podré fe ara. En defècte meu, hai traspasat a un seminariste paisanet meu, mol espabilat i entés, l'encarrec quem feren los de Barcelona; i ja s'han endreçat ad éll i l'han fet col·laboradó. Jo seguiré, no obstant, fen quan puga.

Davant la impossibilitat de col·laborar activament en la tasca del diccionari dialectal de l'IEC, com acabem de veure, l'única cosa que hi pot fer és enviar-hi, almenys, el *Vocabulari del Maestrat* que anys abans havia fet arribar a mossèn Alcover, i a la carta núm. 35 (6 de febrer de 1917) diu això:

Als del Institut de Barna. vaig prometre lo meu Vocabulari, o siga lo mateix que tinc donat a vosté en cèdules, pero en una llibreta, i no'ls l'hai enviat encara perque volia completar-hi moltes d'apuntacions que no hi son més que començades. Els lo enviaré, pero l'haurán de completar a la vista de les cèdules que enví a vosté i tenen élls a la *Calaixera*. En fi, que un no pot tot quant voldria.

Sembla, però, que la col·laboració amb l'IEC no fou tan sols la tramesa del *Vocabulari*, sinó que fins i tot va omplir alguns qüestionaris dels que feia servir el diccionari dialectal de l'IEC:

Per mig d'un seminariste del meu poble (Benassal) hai anat responnent i retornant los qüestionaris verts del Institut, secció filològica.

En aquesta mateixa carta, hi ha una afirmació que insinua la futura publicació del *Vocabulari del Maestrat* a la Societat Castellonenca de Cultura, fet que, com tothom sap, es va esdevenir a partir de 1922:

A Castelló voliem fer alguna cosa en los amics (Huguet-Guinot, etc.) pero.... no está'l forn per-a rosques.

La carta núm. 42 (4 de juliol de 1921) informa mossèn Alcover de la imminent publicació per part de la Societat Castellonenca de Cultura del *Vocabulari del Maestrat*, i mossèn Garcia Girona demana permís per poder publicar el material que ja havia enviat a Palma. Cal pensar que el permís era necessari per tal com la feina dels col·laboradors del Diccionari de mossèn Alcover era remunerada econòmicament:

Allá va a encontralo aquesta carta, que espero li remetran de Palma, per a dirli, que ab nostres amics Huguet, Guinot , etc. de Castelló he tractat de la conveniència de que ixca pronte a llum nostre vocabulari comarcal, Maestrat-Plana. Ells me hu demanen, prenent com a base la meua replega, que te vosté, publicant quaderns-suplement del seu *Boletín de Cultura Castellonense* [sic].

Ultra això, també li explica la finalitat que tenen amb la publicació del Vocabulari, i no és altra que la d'anar ampliant-lo amb les aportacions que hi han de fer els subscriptors del *Boletín*. Així amb el Vocabulari ampliat tots guanyarien. Aquesta estratègia és així mateix exposada al pròleg de l'esmentat Vocabulari:

La ment és, que, a la vista del meu vocabulari, ells los de la Plana, i molts dels seus suscriptors al *Boletín*, se desvellarien en fer replega del cabal de la Plana, casi tot sense fer, i además contrastariem la meua replega ab la llengua de la plana per a aclarirla i afirmarla més en aquells vocables dubtosos, o que jo no hai pogut metre a plena llum. I tot aquest treball, en definitiva, deuria anar a parar al Diccionari gran de vosté. Per a tot açò, naturalment, jo necessite llicència de vosté, i aquesta és la que per la present li demano, pregantli m'envie sens tardança dos ralles de resposta per al meu govern.

A la carta núm. 44 (10 d'octubre de 1923) encara li insisteix sobre la publicació del *Vocabulari del Maestrat* i l'insta que li doni el permís que encara no ha rebut:

¡I vosté sens dirme res de mon Vocabulari del Maestrat! Ara está en suspés per folga dels topografs. Ja haurá entés vosté que la meua men[borrós] és aportarhi totes les llums i clarícies que puga ab juda d'altres: aprés vostés los mestres triarán la palla del gra. Penso al remat posarhi les rectificacions que vejga siguen necessàries.

A la carta núm. 48 (20 de maig de 1925), a banda d'agrair a Moll la felicitació per la publicació de l'article sobre la partícula *en* al BSCC, li comunica que té la intenció d'anar publicant alguna cosa més sobre llengua en futurs butlletins, però això, malauradament, ja no serà possible.

Finalment a la carta núm. 50 —i darrera que posseïm— (29 de gener de 1926) s'alegra de la publicació de la mostra del Diccionari:

Amic estimat: Enhorabona coral per l'aparició de la primera mostra del sospirat Diccionari. Té molt bella presentació. Tinguem per subscriptors i m'enviarà'ls [*ratllat*: plecs] quaderns així com los vaja editant. Veig les cites que fa de Seidia i'l Vocabulari meu: això m'honra.

Aquesta mostra havia aparegut a la darrerria de 1925. Es tractava d'un prospecte i d'unes pàgines de mostra, setze en total, vuit de prospecte i vuit de facsímil, del que havia de ser el Diccionari, amb tota la seva varietat de tipus, amb la transcripció fonètica, les definicions, la documentació literària, les etimologies, etc. (*cf.* Moll, 1962: 246).

Per tot el que hem pogut veure solament ens resta afegir que ha quedat molt clar quines eren les intencions lingüístiques de mossèn Garcia Girona: col·laborar en una de les tasques lexicogràfiques més interessants dins el camp romànic, segons paraules de prestigiosos romanistes, i, com a conseqüència, iniciar els estudis lingüístics a les comarques valencianes septentrionals.

Bibliografia

ANDOLZ, R. (1977): *Diccionario aragonés*. Zaragoza: Librería general.

BARREDA I EDO, Pere-Enric (1989): «Mossén Joaquim Garcia Girona, benassalenc il·lustre», *Benassal. Recull bibliogràfic de textos*, 2 vol. Ajuntament de Benassal, p. 645-649.

BLANC GRAU, Miquel (1994): *Garba. Mil paraules de Calaceit*. Barcelona: Columna.

BORAO, Gerónimo (1859): *Diccionario de voces aragonesas*. Zaragoza.

BSCC = *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura* (1929): Redacció, «Mossen J. Garcia i Girona», I, 1-2.

COLÓN DOMÈNECH, Germà (1958): «Observacions al diccionari de la rima», *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, XXXIV, 290-305.

— (1989): *El español y el catalán, juntos y en contraste*. Barcelona: Ariel.

Dag = AGUILÓ I FUSTER, Marià (1914-1931): *Diccionari Aguiló. Materials lexicogràfics aplegats per... Revisats i publicats sota la cura de Pompeu Fabra i Manuel de Montoliu*, 4 vol. Barcelona: Altafulla, 1988.

DCECH = COROMINAS, Joan; PASCUAL, Juan Antonio (1980-1989): *Diccionario crítico etimológico castellano e hispánico*, I (A-CA) 1980; 3a reimp. 1991; II (CE-F) 1980; 2a reimp. 1989; III (G-MA) 1980; 2a reimp. Madrid: Gredos, 1989.

DECLC = COROMINES, Joan (1980-1991): *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, 9 vol. Barcelona: Curial.

DCVB = ALCOVER, Antoni M.; MOLL, Francesc de B. (1975): *Diccionari català-valencià-balear*, 10 vol. 2a ed., corregida i posada al dia. Palma de Mallorca.

ESCRIG, José (1851): *Diccionario valenciano-castellano*, 2 vol. València: Librerías «París-Valencia», 1979.

GARCIA GIRONA, Joaquim (1920): *Seidia*. València: Impremta Valencianista.

— (1922): *Vocabulari del Maestrat*. Castelló de la Plana: Societat Castellonenca de Cultura.

— (1924): «Estudi de llengua valenciana», *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, VI, 377-385.

GARCIA PERALES, Vicent-Ferran (1995): *Atlas Lingüístico de la Península Ibérica (ALPI). Edició i estudi del País Valencià*. Memòria de Llicenciatura. Universitat de València.

LAMARCA, Luis (1839): *Ensayo de un diccionario valenciano-castellano*. València: Librerías «París-Valencia», 1980.

Llombart = LLOMBART, Constantino; ESCRIG, José (1887): *Diccionario valenciano-castellano*, 2 vol. València: Librerías «París-Valencia», 1987.

MARTÍ Y GADEA, Joaquín (1891): *Diccionario general valenciano-castellano*, 2 vol. València: Librerías «París-Valencia», 1992.

MASSIP I BONET, M. Àngels (1991): *El lèxic tortosí: història i present*. Tesi de doctorat. Universitat de Barcelona.

MESTRE I NOÉ, Francesc (1915): «Vocabulari català de Tortosa», *Butlletí de Dialectologia Catalana*, III, 80-114.

MOLL, Francesc de B. (1961): *Un home de combat (Mossèn Alcover)*. Palma de Mallorca: Moll.

PERAIRE I IBÁÑEZ, Joan (1991): «*Seidia*: Història i èpica», *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, LXVII (II), 327-371.

REW = MEYER-LÜBKE, Wilhelm (1972): *Romanisches Etymologisches Wörterbuch*. Heidelberg: Carl Winter-Universitätsverlag.

RÍOS GARCÍA, Isabel (1989): *El habla de Sot de Ferrer*. Castelló de la Plana: Diputació de Castelló.